

NEFİSLE İMTİHAN

İnsanın dünyadaki vazifesi, Allah'a ve ahirete iman etmek, Allah'ın yüce kitabımızda bildirdiği şekilde güzel ahlâk sahibi bir insan olmak, Allah'ın sınırlarını korumak ve O'nun hoşnutluğunu kazanmaya çalışmaktır. İnsan, Allah'a ve O'nun dinine gerçekten inandığını, nefis ve şeytanın kendisini saptırmak için göstereceği büyük çabalara rağmen doğru yoldan dönmeyeceğini göstermelidir.

İyilik ve kötülük yapabilecek özellikte yaratılan, hayâ ve din duygusu, akıl ve sağduyu ile mücehhez kılınan; nefis ve şeytanın düşmanlığı ile muhatap olan insan; dünyada imtihan halinde olması hasebiyle inanç,

söz, fiil ve davranışlarında özgür bırakılmış olmakla birlikte, peygamber ve kitaplar vasıtasıyla iyi, güzel, doğru ve yararlı olan şeyleri yapmaya teşvik edilmiş; kötü, çirkin, yanlış ve zararlı olan şeyleri yapmaktan ise sakındırılmıştır.

Dîvân'ı Hulûsî-i Darendevî'de, Hulûsî Efendi (k.s.) nefsi terbiye etmek yani öldürmek hususunda şu beyitlere yer verir:

*Bu nefsi katl edip ey cân selâmet ber-kenâra çık
Anın katline tevâhid gibi bir keskin sinân olmaz¹*

*Nefsin öldüren kişinin bahtî âlidir yarın
Katl-i nefis etmek sana âlî gazâdır ey gönül²*

İnsanı günah işlemeye sevkeden nefistir. Nefis, insanda bulunan kötülüklerin kaynağıdır. İnsan nefsi daima fena ve kötü olan tarafa meyleder. Bütün gücü ile kötülüğü telkin eder. Yani genel olarak insan nefsinin tabiatında şehvete, günaha ve kötülüğe meyil vardır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de: *"Muhakkak nefis, aşırı şekilde kötülüğü emreder."* buyrulmuştur.³ Ancak Allahu Teâlâ insana iyiyi ve kötüyü ayırt edecek ve insanın zararına olacak şeylerden koruyacak akıl vermiştir. İnsan, kendisini diğer varlıklara üstün kılan akıl sayesinde nefsinin aşırı derecedeki isteklerini dengeler ve zararına olan şeylerden korur. Esasen insanın değeri de buradadır. Nefsini öldüren, onun boynunu tevhid kılıcıyla vuranlar, imanının gücünü gösterip, büyük savaşı kazanmış olurlar.

Nefisle savaş yapmayı ve zafere ulaşmayı etrafındaki gönül dostlarına her zaman tavsiye eden, bir güreş müsabakasında başpehlivana, "Oğlum elimden tut da beni kaldır." deyince, elinden tutup kaldıramayan pehlivana, "Biz de nefsimizin pehlivanıyız." diyen Hulûsi Efendi Hazretleri, Dîvân'ındaki ilk gazelin matla beytinde şöyle buyurur:

*Gönül nefsine hâkim oluben
eyle zafer peydâ
Ziyâsı kalbi rûşen kılmağa et
bir kamer peydâ⁴*

Hulûsi Efendi Hazretleri bir başka beyitinde şöyle buyurur:
*Bu yolun merdinden olup nefsinini basdın ise
Merd-i meydân-ı cihânsın gel
yokuş düz arama⁵*

İnsanın kıymeti nefsinin ter-

biye etmeye bağlıdır. Temiz nefis sahipleri Allah katında yücedir. Üstün insanlardır. Aksi halde bulunanlar ise, kıymet ve değer sahibi değillerdir.

Nefis eğitiminde sadece, haram ve mekruhların terki kafi gelmemektedir. İnsan, meşru olan bazı işleri dahi belirli bir süre terk eder. Bu terk sayesinde iki güzellik gerçekleşir. Birincisi, kişi Rabbinin emrine itaat etmek gibi en güzel bir maksada ulaşır. İkincisi, nefis hâkimiyeti sağlanır, ömür boyu nefse karşı durmak ve onun telkin ve tavsiyelerinden, vesvese ve hilelerinden korunmuş olunur. İnsanın aslî mertebesinin farkında olması ve tecrübî olarak kendi nefisini, kendi nefisinde zuhur eden tecellileri bilmesi onu yücelere taşıyarak Rabbinin bilmesine götürür. Es'ad Erbilî Hazretlerinin “*Nefisini bilen Rabbinin bilir*” sözünü yorumlarken söylediği şu sözü bu hususla ilgili olarak hayli mânîdârdır: “*el-Fakru fahrî*” hadis-i şerifine uyarak halle, sözle, beden ve malla, bütün insanoğluna emaneten verilen eşyayı Cenâb-ı Hakk'ın bilip kendimizi fakir ve muhtaç hissettiğimiz zaman “*Nefisini bilen Rabbinin bilir*” hadisine göre Cenâb-ı Hakk'ı bilmiş oluruz. İnsanın nefisini bilmesini ve rızaya kavuşabilmesini, Hulûsi Efendi şu beyitle bize hatırlatıyor:

Ey Hulûsî nefisini bilmek sana farzdır işit

*Nefisini bilmek hakikatda rızâdır ey gönül*⁶

İman ehli nerede olursa mutluluk görür, yücelir. Hâl ve kemâl sahibi bahtiyarların meclisine katılmakla mânâlara dalar ve Mevlâ'ya vasıl olur... İnsanın sâlih kimselerle gönül ikliminde buluşması, konuşması ne kadar hoştur. O Salih kimseler seni sana tanıtır, sen de ariflerden olursun. Bu da ancak, feragat ve hakikatleri kavramakla olur.

Nefisini bilip, Rabbinin tanıyan kişi, öyle bir yere dayanmış, öyle bir kudrete yaslanmış ki; bütün hilkat, bütün kuvvet onun azameti önünde erir, yok olur.

“Allah varlığı, Allah dayanağı”dır bu yaslanış...

O, feragat, sabır ve sebat içinde Mevlâ'sına yönelir ve yürür. Bu imanlı, irfanlıca davranış; onun nasip ve kaderidir.

Allah (c.c.)'a dost olabilmenin yolu ise feragattir. Fena dünyasından geçmek ahiretten geçmek, varlığından geçmek ancak feragat ve hakikatleri kavramakla olur. Bunda sade Hakk'ın rızâsı vardır.

Nefis ve şehvet bağlarından sıyrılmış insan; Allah'a yaklaşır, zaferlere erişir.

Gönül âleminin aydın yaşayışında, ilâhî ikramlar belirir. “Özü ne ise sözü de o olur.” Dervişin fikri ne ise zikri de bu olur. Hakikatler yolunda, marifet: Rıza, tevekkül ve mahviyette yaşamaktır.⁷

Nefs-i Emmâre

Hulûsi Efendi Hazretleri Dîvân'ında şöyle buyurur:

*İhlâs ile hâs eylemeden gönül
Hulûsî*

*Emmâre-i nefsin yönü
Rahmân'a yönelmez*⁸

“Emredici nefis” anlamına gelen nefis-i emmâre, dinî bir kavram olarak, kötülüğü ve şerri şiddetle emreden nefis demektir. Kur'an'da Hz. Yusuf'un dilinden şöyle buyrulmaktadır: “*Ben nefsimi temize çıkaramam. Kuşkusuz nefis, kötülüğü durmadan emreder...*”⁹ Nefs-i emmâre, kötü fiil ve davranışların kaynağıdır. Gerçekte insan nefsi tek bir şeydir. Ancak o bulunduğu duruma göre çeşitli sıfatlarla nitelenebilmektedir. Şehvete tabi olup, üzerine gazap hâkim olduğu zaman sahibine kötülük yapmasını emreder. Kötülüğü şiddetle arzulama, nefsin tabiatındandır. Ancak Allah'ın emir ve yasaklarına riâyet ederek, ilahi rahmetin gölgesi altına sığınanlar, nefsin arzulanı haram şeyleri işlemekten kaçınırlar. İyiliğe yönelen kimselerin üzerinde nefsin yaptırım gücü azalır.¹⁰

Nefs-i emmarenin hazzı masiyette açık, ibadette gizlidir. Gizli hazzın çaresi daha zordur. İnsan nefis ve ruh olmak üzere iki fail kuvveti hâizdir. İnsanın nefsanî kısmı daima haz almak ister, ruhaniyeti de tersine hazlardan kaçırır. Ruh kulluk vazifelerini yapmaya çalışır, nefsin maksadı ise hayvanî

arzu ve şehvetlerdir. Nefis, tat alma düşkünlüğünden dolayı, insanı günah işlemeye cesaretlendirir. Bu yüzden masiyette nefsin hazzı açıkça bellidir. Mesela zinaya bu yüzden cesaret eder. İbadette nefsin hazzı ilk bakışta anlaşılma- dığı için gizli kalır. Bu yüzden nefis hazzı illetinin tedavisi pek güçtür.

Mesela nefis-i emmarenin ibadet etmek istemesi halinde iyi düşünülüp araştırılmalıdır. Zira ibadet, meşakkat ve zahmettir; hazlardan uzaktır. Nefis-i emmarenin ibadet edip Allah'a yaklaşmak perdesi altından gizli gizli şan şöhrat kazanmak ve bu sebeple haz ve tat almak sevdasında olduğunu basiret sahipleri anlamışlardır. Zaten daima nefislerini hesaba çekip kontrol altında tutanlar bunu bildikleri için, ibadette bir tek tat buldukları zaman o ibadeti bırakıp nefsin hoşlanmadığı bir ibadete başlamayı âdet etmişlerdir. Çünkü ibadet nefsin istemediği hal ve harekettir. Nefis bir ibadetten zevk alıyorsa o ibadet mutlaka Allah rızasından ziyade kötü nefsin hazzına uygundur. Aşağıdaki yaşanmış bir olay bunun bir örneğidir:

Ebî Muhammed el-Murteiş Hazretleri anlatıyor: “Birçok defa yalnız başıma hac yaptım. Fakat hepsinde de nefis nazlarından kurtulamamış olduğumu sonradan anladım. Zira bir gün annem benden bir güğüm su getirmemi istemişti. Bu nef-

sime pek ağır geldi. O zaman anladım ki, nefsimi uyarak zahmetsizce defalarca yaptığım haclarımda nefis hazzı bulun-

*“İhlâs ile hâs eylemeden
gönlü Hulûsî
Emmâre-i nefsin yönü
Rahmân'a yönelmez”*

mamış olsaydı, onlar da bana mutlaka ağır gelecekti.”

Ahmed bin Erkam Belhî Hazretleri de şöyle demiştir: “Bana nefsim İsbîcab denilen yerdeki kâfirlerle çarpışmak üzere Müslim ordusu ile birlikte bir gazaya katılmamı teşvik etmeye başladı. Daima fenalığa meyilli olan nefis-i emmarenin böyle en güzel amellerden olan cihadı istemesine şaşım kaldım. Zannettim ki tek başıma halktan uzak yaşadığımdan dolayı üzülmüyor ve halkın içinde bulunmak ve insanlar arasında

onların saygısını kazanmak istiyor. Bu arzusunu kırmak için gazaya giderken mamur bir yere varırsam da bilinecek bir yerde durmayacağımı söyledim. Ona da razı oldu. Çarpışma sırasında zırhsız ve miğfersiz savaşağım için ilk hücumda şehid edileceğimden buna benzer savaş sıkıntılarından bahsettim. Hepsini de memnuniyetle kabul etti. Şaşım kaldım ve çaresiz Cenab-ı Hakk'a yalvarıp: ‘Ya Rabbi, kötülükle emrettiğini bildirdiğin nefis-i emmare bana ibadet ve güzel ameller teklif ediyor. Elbette senin sözün doğrudur. Bana bu sırrı ilham et!’ diyerek dua ettim. Derhal işin iç yüzü açığa kavuştu. Nefsim hep arzusunun hilafına davrandığım mücahedeme nispetle; günde bin defa ölmek yerine bir kere ölüp şehadet mertebesine erişmek, üstüne kullar arasında ilelebet güzel bir namla anılmanın daha uygun bir iş olacağını düşünüyormuş. Bu yüzden o sene cihada gitmedim. İnziva halinde mücahede ile vakit geçirmeyi seçmeye mecbur oldum.”¹¹

Dipnot

- 1 Ateş, Es-Seyyid Osman Hulûsî, Dîvân-ı Hulûsî-i Dârendevî, (Haz. Prof. Dr. Mehmet Akkuş-Prof. Dr. Ali Yılmaz) s. 98, Nâsihat Yay., İstanbul, 2006.
- 2 Ateş, Dîvân, s. 167.
- 3 12/Yusuf, 53.
- 4 Ateş, Dîvân, s. 2.
- 5 Ateş, Dîvân, s. 9.
- 6 Ateş, Dîvân, s. 167.
- 7 Bedri Özbek, Velilerin Bahçesi s.16, İst, 1968.
- 8 Ateş, Dîvân, s. 101.
- 9 12/Yusuf, 53.
- 10 Heyet, Dini Kavramlar Sözlüğü, s. 523, DİB Yay. Ankara 2006.
- 11 Ahmed Mahir Efendi, Hikem-i Ataiyye Şerhi s. 270-271, Sufi kitap, İst, 2010.